

Вважаємо, що основним аргументом вітчизняних керівників держави мають стати поєднання комунікаційного компоненту з реальними діями щодо повернення до нормального життя територій Луганської та Донецької областей, контрольованих Україною, відбудова населених пунктів і постійний медіа-супровід цих заходів, а не тільки новини про перемоги українських військовослужбовців і втрати противника.

Ігнатенко М.М.,

*професор кафедри історії України
Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор історичних наук*

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА ДОБИ ПРЕЗИДЕНТСТВА Л. КРАВЧУКА

У тезах автор аналізує досягнення та прорахунки політики Президента України Л. Кравчука у сфері реформування українського сільського господарства. З'ясовується зміст політичної концепції «пріоритетного соціально-розвитку села» та наслідки її реалізації.

Ключові слова: соціальний розвиток села, сільськогосподарські підприємства, аграрна політика, селяни, Президент, Верховна Рада, політична концепція.

In the following theses the author analyzes achievements and failures of the President of Ukraine Leonid Kravchuk's policy in the reform of Ukrainian agriculture. It is found out the content of the political concept "priority of village development" and the consequences of its implementation.

Key words: social development of village, agricultural enterprises, agricultural policy, peasants, President, Verkhovna Rada, political concept.

Україна, проголосивши незалежність, не мала чітких стратегічних і тактичних орієнтирів розбудови сфер суспільного життя. Відповідно не було зрозумілого бачення реальних кроків щодо переоблаштування сільського господарства, виведення з суцільної кризи українського села. Вітчизняні політики економічне станови-

ще країни в цілому і негаразди на селі зокрема хотіли бачити крізь призму результатів попереднього комуністичного режиму, командно-адміністративної системи і вважали, що без серйозних втрат неможливо перевести стару економічну систему на нові рейки.

Глибока кризова ситуація початку 90-х років ХХ ст. звела на нівець діяльність положень Закону «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві України». 1992 р. було розроблено кілька варіантів проекту Концепції агропромислового комплексу до 2005 р. Вони були схвалені органами виконавчої влади, приймалися Кабінетом міністрів України, обговорювались у постійних комісіях Верховної Ради України, але не набули законодавчого завершення. Практично не було чітко визначено напрямів перетворень. Їх основна мета підмінялась засобами щодо реалізації.

На початку 1990-х років держава занадто відмежувалась від розв'язання ключових соціальних проблем на селі. Частково в її полі зору перебували кількісні питання, зокрема зайнятість. Якісні ж процеси: проблема створення валового продукту в розрахунку на одного зайнятого у сільському господарстві, освітнього рівня та кваліфікації, демографічні зміни, співвідношення робочого і вільного часу працюючих практично глибоко не аналізувались і не пророблялися проекти щодо їх розв'язання.

Непослідовність перетворень багато в чому зумовлювалась і тим, що їх ініціатори більше уваги приділяли не концептуальним проблемам, а пошуку політичної волі для здійснення. Нерідко політичними силами ініціювались зміни у момент підготовки виборчих компаній. Таким чином мало місце прагнення загравати з сільським електоратом, вдаючись до спекуляції на почуттях селян (граючи на віковичних почуттях до землі).

Сільське господарство зазнало економічного занепаду. Свідченням цього було суттєве скорочення його ресурсного потенціалу. Водночас, попри ці негаразди, в цілому зберігалася масштабність вітчизняного виробництва.

Запропоновані «зверху» владою зміни стали можливими в практиці реалізації завдяки пластичній та загалом позитивній реакції селянства. Такі економічні проблеми, як неефективність фінансово-кредитної системи; погіршення матеріально-технічного забезпечення; скорочення інвестування; диспаритет цін; нерозвиненість

аграрного ринку стали можливими багато в чому через переважання в діях державних органів з реального наповнення гасла «пріоритетності сільського господарства» формалізмом та декларативністю.

Стагнація сільського господарства унеможлилювала соціальні зміни на селі. Ускладнилось перебування селян у сільському життєвому середовищі: духовне становлення протікало з неймовірними труднощами. Як наслідок, консервувався розвиток індивідуальної свідомості селянина як суспільної складової. Отже, без духовного зростання села і селянства неможливо було розвивати економічні інститути.

Президент України, який стояв на чолі промислово-аграрних каст управлінців, що зосередились на інтенсивній експлуатації державної власності в особистих інтересах, не міг наважитись на радикальні заходи, так звану «шокову терапію», через яку пройшла більшість країн, що переходили від централізованої економіки до ринкової. В Україні не виявилось ні авторів такого курсу, ні тим паче політиків, які б могли жертвувати собою. У 1991–1992 рр. економіка суттєво гальмувалась політичними засобами. Л. Кравчук залишався прибічником максимального збереження формального контролю над економікою, який надавав змогу перерозподілити державну власність. Створення юридичних передумов для ринкових реформ не узгоджувалось із реальним перебігом справ у економіці.

Перший проект «Основ національної економічної політики України», який 21 березня 1992 р передав Л. Кравчук на розгляд Верховної Ради, містив окремі фрагменти переходу до ринку, розширення адміністративного втручання держави в економічні процеси. Цей крок Президента можна назвати успішним, оскільки ним було покладено край вичікувальній економічній політиці та слідуванню заходам Росії.

На початку 1990-х років в Україні перебували в досить слабкому стані управлінські структури (фактично повністю скопійовані з радянських).

Серйозним гальмом економічного розвитку була постійна боротьба між законодавчою і виконавчою владою, яка, з одного боку, вносила плутанину у процес ухвалення важливих законодавчих актів у сфері економіки, а з іншого — заважала їх реалізації на практиці. Л. Кравчук із перших днів свого президентства здійсню-

вав спроби стати над Верховною Радою, розглядаючи, очевидно, її лише як необхідне в суспільстві місце «публічної дискусії». Уряд, за радянською традицією, при Президентові Л. Кравчуку розглядався як інституція, що не мала самостійного політичного значення і виконувала технічно-організаційні функції. Глава уряду традиційно виконував роль цапа відбувайла і відповідав за поглиблення економічної кризи.

Протягом 1993 р. про реформи на селі не йшлося. Президент, виступаючи у ЗМІ, на сесіях Верховної Ради, про село говорив лише в контексті нагальності розв'язання продовольчої проблеми, необхідності вчасного проведення весняно-польових робіт та уповільнення загальних темпів спаду виробництва.

Восени 1993 р. при збереженні кризи влади Л. Кравчук не отримав повноважень, парламент був не в змозі досягти бажаного контролю над виконавчою владою. При цьому Президент, який фактично очолив уряд, самоусунувся від управлінської рутини, де-факто господарською діяльністю переймалась Верховна Рада. Особливо негативні наслідки системна криза мала для села. Суспільство було доведене до відчаю.

Причини кризи кінця 1993 р. Л. Кравчук продовжував пояснювати рудиментами минулого. Так, виступаючи перед дипломатами 10 грудня 1993 р., він вказує на такі недоліки: неефективна структура економіки, що склалась за часів СРСР; високий ступінь її мілітаризації і монополізації; розриви міжрегіональних зв'язків; зниження управління підприємствами державного сектора; затягування процесів роздержавлення і приватизації.

Як видно з виступу, глава держави перебував на той час у відчаї, закликаючи до рішучих дій усіх гілок влади щодо пошуку засобів уникнення національної катастрофи.

На початку 1994 р. усі агрополітичні ініціативи на кшталт необхідності переходу до ринку, надання пріоритетності соціально-економічному розвитку села спрямовувались на утримання кредиту довіри до чинної влади та зміцнення політичної опори на майбутніх виборах. Л. Кравчук, досягаючи політичного самоутвердження, при одночасному дистанціюванні від політики соціально-економічних перетворень, виявився в політичному і інтелектуальному вакуумі. За таких обставин ухвалювати виважені стратегічні державні рішення в інтересах народу було неможливо.

Отже, у перші роки після проголошення незалежності України політичним керівництвом держави здійснювалися спроби реалізації радянського зразка — декларативної моделі соціально-економічних змін на селі. Водночас загострення політичної й економічної кризи відсувала на другий план це завдання. Село невпинно потенційно деградувало, погіршувалось матеріальне самопочуття сільських трудівників, криза все далі поглиблювалась.

Левітас Ф.А.,

*завідувач кафедри методики суспільно-гуманітарної освіти та виховання
Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор історичних наук, професор*

УКРАЇНА В ПЛАНАХ НАЦИСТСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ

Автор розглядає питання характеру Другої світової війни для українського народу, роль та місце України у боротьбі з нацистською Німеччиною.

Ключові слова: Друга світова війна, нацистська Німеччина, фашизм, українське питання.

The author examines character of the World War II for the Ukrainian people, the role and place of Ukraine in the fight against Nazi Germany.

Key words: World War II, Nazi Germany, fascism, Ukrainian issue.

На перший погляд, запропонована тема не належить до «білих плям» історії. Але сучасні суспільно-політичні трансформації і пошук нових візій історії Другої світової війни однаково надають їй актуальності. Звернення до цієї проблеми, всебічне осмислення її в контексті сучасних наративів дають нам ключ до відповідей на питання: «Якою для українського народу за характером була минула війна з нацистами?», «Роль і місце України в боротьбі з фашизмом і нацизмом?».

У 1925 р. в книзі «Моя боротьба» Гітлер писав: «Якщо ми сьогодні говоримо про нові землі і території в Європі, ми звертаємо перш за все свій погляд до Росії, а також до сусідніх з нею і залежних від неї країн... Ця величезна держава на Сході визріла для загибелі».